

4

De
Censoribus

Ab: F. Kettler,

Reconf. M. Maio 1829.

De censoribus

Primis imperii Romani temporibus Censores non erant, sed munera eorum a regibus, postea a consulibus qui eis successerunt, vel a dictatoribus acta sunt. At cum consules propter negotiorum frequentiam vacare censui agendo amplius non possent, A. U. 310 utilius visum est, peculiares magistratus creare, qui a censendo censores sunt dicti. Censores a quibusdam inter magistratus ordinarios recensentur, sed cum non perpetuo in re publica fuerint, aptius mihi visum, locum eis inter magistratus ordinarios et extraordinarios assignare. Creati semper sunt bini censores, et initio quidem in quinquennium, at A. U. 319 lege Aemilia cautum est, ut singulis quidem quinquenniis crearentur, sed ita ut potestas tamen eorum annua tantum et senectutis esset, Liv. IV, 24. Creabantur fere ex spectatissimis consularibus, praesertim post secundum bellum Punicum, primo quidem tantum ex patriciis, postea vero etiam ex plebeis. A. U. 402 primus de plebe censor est creatus C. Marc. Rutilus, Liv. VII, 22, idem qui prius de plebe dictator fuerat. Post A. U. 622 aliquando ambo censores de plebe creati sunt, Liv. Epit. 59.

Innumera censorum ad duo capita praecipua referri
possunt, ad aestimationem facultatum, et ad aestimatio-
nem morum; praeterea alia etiam minora munera cu-
rabant. Ad primum caput spectat census, quem censo-
res agebant in Campo Martio, sellis curulibus insi-
dentes. Cum census ageretur, censores singulas tri-
bus, et ex iis ordine singulos cives per praeconiem cita-
ri jubebant. Citati quae classe, quae centuria cense-
rentur, ut et facultates, aetatem suam, uxores, libe-
ros, servorum et libertinorum numero, domicilium lo-
cum, jurati apud censores indicare debebant. Qui
incensus mansisset, vel fraude in bonis suis indican-
dis et aestimandis usus fuisset, virgis caesus sub has-
ta vendebatur, bonaque ejus publicabantur, quasi
ejus qui se ipsum libertate indignum judicasset, Cic.
pro Laec. cap. 34. Cives in coloniis et municipiis a
censoribus eorum civitatum censebantur, Liv. XXIX,
XV; et qui in provinciis erant a praesidibus eorum,
ex formula tamen a censoribus urbanis data, quo-
rum etiam omnium ratio ad censores urbanos de-
ferri debebat; ita ut senatus uno quasi intuitu to-
tius imperii opes et statum pernoscere posset: nam

3
haec omnia in tabulas referebantur, quae Graece Ga-
vides dicebantur, Theoph. Inst. I, 3. § 1. Praeterea pro
vatione opum cives in classes et centurias distribu-
bantur, tribus novas, cum opus esset, veteribus addebant
censores. Cives, quorum facultates auctae erant, in
classem altiore[m] recepti sunt, cum iis qui pauperes
facti erant, locus in deteriore[m] classem assigna-
retur. Censu finito, censor in Campo Martio, lustrum
candidit, hoc est, juvenem, ovem, et taurum, circum po-
pulum Romanum ibi congregatum ductos, involavit,
quod sacrificium suovetaurilia, vel potius solitau-
rilia est dictum. Lustrum autem vocatum est a lu-
endo, hoc est solvendo, quia eo tempore omnia vecti-
galia a publicanis luebantur, sive persolvebantur
censoribus, Varro de Ling. Lat. V, 2; et quia hoc quin-
ti cujusque anni fine fiebat, lustrum pro tempore
quinquennialis saepe, a poetis maxime, ponitur. Pri-
mis urbis temporibus census habebatur in Foro,
postea vero, primum ab A. U. 320 in Villa Publica
in Campo Martio, Liv. IV, 22.

Secundum munus censorii caput fuit aestimatio mo-
rum. Animadversio autem censorum non proprie de-

licita publica spectabat, nam illa legibus et judiciis
iudicanda servabantur, sed privata et minora, ut si
quis equus equum non satis cura dedit, quod incuria
vel inpolitia nominabatur, si quis longius iusto cae-
lebs mansisset (Romani caelibatum multa puniebant,
quae exigenda censoribus imponebatur, haec mul-
ta uxorum nominabatur); sine causa aes alienum
contraxisset, turpiter viveret etc.; de nulla re vero
diligentius, quam de iure iudicando iudicabant. *Liv.*
de offic. III, 31. Animadversio censorum in nomine
tantum et ordine rerum versabatur, quae propter
ignominiam proprio nomine est dicta. Non permanens
et inmutabilis erat animadversio, et iudicii senten-
tia, sed a sequentibus censoribus vel a populo rursus
tolli poterat, et a censoribus notati itarem ad hono-
res admittebantur. Notae autem censorum praecipue
fuerunt quatuor. Prima erat cum in lustris, quae
quinto quoque anno condi solebant, in recitatione
catalogi senatorii, senatorem aliquem silentio prae-
terirent *Liv: XXXIV, 44*, se talem non amplius
pro senatore habere timebant. Causam quae prop-
ter ^{aliquem (quemquam)} quendam e senatu moverent, iudicare oportebant,
quod notam adscribere dicebatur, *Liv: XXXIX, 42*;

4
ut si quis turpiter vixisset, vel rem familiarem,
quanta senatoribus constituta erat, minuisset.
Censor cum inter equites referebat, si census es-
quitis habebat, vel etiam inter plebem, si equi-
tis censum non habebat. Secunda nota erat, cum
equiti alicui equum publicum adinvenit, *Liv*
XXXIV, 44; si quis scilicet improbis moribus
esset, vel equum sacrum publicum male pastum
habuisset. Equiti nimis corpulento, equus publi-
cus etiam adinvenitur, quod tamen non ignominia
erat, sed beneficium, cum militia ei oneri es-
set. Tertia erat quandoque eadem aliquem, tri-
bu movebant, id est ex honesta in minus honesta,
sive ex rustica tribu in urbanam trans-
ferebant, *Plin: hist. nat. XVIII, 3*; omnibus vero
tribus neminem movere poterant, quia sci-
licet nemini poterant, nisi aerarii, ius suffragii
adinvenire, *Liv: XXXXV, 13*. Quarta denique et
gravissima erat, cum aliquem inter aerarios, sive in
Caeritum tabulas referrent. Aerarius autem nomi-
nabatur, qui ius suffragii non habebat, in classem
ultimam referebatur, cui tamen grave tributum
impositum erat. In Caeritum tabulas aliquis refe-

rebat, cui omne ius suffragii in comitiis adine-
batur, quod spectat ad Agillanos, Atrascorum urbem,
quae postea Caese nominabatur, non longe a Roma ji-
tani, et in bello Gallico optinae de Roma nutrita,
Liv: V, 40; quae propter civitatem et ius suffragii
donata est. Cum vero postea ab imperio Romanos
viri deficeret, suffragii ius privata est, et civi-
tatem tantum conferavit. Viginti censores
alicui ius suffragii adinebant, quavis civitatem
retinuit, ab illo dicebatur, in tabulas Caesitum
velatus est, vel pari Caesitibus sorte utitur. No-
tas has inungere poterant censores, etiam ex unius de-
latione, vel etiam ex propria sua scientia. Cum e-
nim certe sciebant, quendam poena dignum esse,
non expectare poterant, ut ab aliquo accusaretur,
in puniendo enim reddendis rationibus non erant
obnoxii. Sed P. Clodius tribunus plebis legem tu-
lit A: U: Ego ne quis nota censoria affici posset,
nisi lege accusatus et damnatus esset, etambo
censores in hoc consentirent. Atque censor alterum
in notis infligendis prohibere poterat, Liv: XXXII,
10, ; et etiam se invicem poterant notare. —

Lectus fuit senatus primo quidem ab iussu regibus,

5
iisque pulsus a consulibus, donec A: U: 310 censores
creabantur, quibus id munus peculiariter fuit manda-
tum, quod ab hoc anno usque ad libertae reipublicae fi-
nem semper habuerunt. Nomina etiam senatorum in
lustris publice a censoribus recitabantur. De meritate
vero fortunae non per mittebatur, quis primus in sena-
torio catalogo recitaretur, sed censor ei senatori,
quem dignissimum et spectatissimum putavit,
ex consilio primum assignavit locum, qui Primiceps
senatus habebatur, et dicebatur, quod ex multis lo-
cis, maxime ex Livio patet Liv: XXVII, 11, XXIX,
37. XXXIV, 44. XXXIX, 32. Cum duo censores
essent, quaesitus quis eorum catalogum senatorium
legisset? Ante se de hac re fortiebantur, et cui fors
contigit, is potestatem et libertatem habuit cui
soluit et quem dignissimum putavit ei primum
assignare locum Liv: XXVII, 11. A censoribus etiam
lustratio equitum habita est, primo quidem quinto quo-
que anno, sed lege Aemilia A: U: 320 cautum est,
ut annua tantum et semestris potestas censorum es-
set, qui, magistratus ineuntes, lustrationem statim
equitum incipiebant. Hoc ab anno igitur lustratio equi-
tano semper post annum et semestrem habita est.

Censores hoc consilio haud procul a Capitolio in foro publico festis curulibus insidentes transsectionem equitum iusserunt, qui ab equis descendentes manu eos ante Censorem trahebant. Censores quaerebant, num emeriti essent? respondebant equites, ubi, quo sub duce, et quam diu militassent. Qui bene se gesserant, et emeriti erant, non solum denigsi sunt, sed equum quoque munere acceperunt, ^{et} contrario equus publicus iis adinuebatur. Recitabatur etiam censor hac occasione equitum catalogum, et quem primum recessisset, is Princeps juventutis dicebatur, non quidem quod vera omnes iuvenes essent, sed quod ordo equestris apud Romanos iuventus nominabatur; praeterea aetas juvenilis olim apud Romanos ad annum aetatis quadragesimum quintum extendebatur. Tum etiam censores ordini equestri supplendo, in equitibus legendis, aetatem, genus et censum spectabant, qui florente republica 400 HS fuit.

Cum A. U. 310 censores creati essent, iis aedium etiam cura committebatur, quam hucusque aediles plebis habuerant. Ex inde enim de reparandis aedificiis

et de procurandis operariis aediles plebis curam amplius non egerunt, sed censoribus tantum indicaverunt, quae aedificia essent casanda, et quomodo hoc optime fieri posset. Censores caementarii, lapidarii etc. mercede conductis curam adhibebant, ut omnia vite perficerentur. In extruendis gravibus, et magnis aedificiis, a censoribus et a praetore, aedificationis pactum conscriptum est, quafiata exstruktionem, censorum praetorem incipiebant, nam omnia vite aedificata essent. Multum temporis praesertim ad reparanda magna aedificia et palatia consumitur, quapropter censores ad hoc anni et duorum mensium tempus exigerunt. Opera publica aedificanda et reficienda redemptoribus locabant, facta tota exigebant, et opera locata praebant. Temples, vias, aquae ductus, et aedificia publicam custodiam eorum tradita erant. Denique impediebant quo minus quis in fundo publico aedificia exstrueret, ^{ad} XXXXIII, 16. Aliud censorum munus erat, ut vectigalibus praesent, agros publicos locarent, ut etiam redditus. Conditiones publicanas vel mancipibus latae, leges vel tabulae censoriae dicebantur. Locationes Romae semper palam populo in mense Martio.

factae sunt. Equites postquam ad maiorem dignitatem
proveniant, praesertim publica redimebant, quia propter
publicani nominabantur. Ad vectigalia totius regni re-
dimenda, multi equites consociabantur; ipsi in provincias
profecti sunt, nobilibus quoque eorum locum relicto ad res ibi
gerendas, qui magister societatis publicanorum dicebatur.
In provinciis censores exactionem redditus procurabant,
quod munus ab Aedilibus iis nonnumquam abrogatum
est. Ad munus etiam censorum spectavit potestas ferre
di leges sumptuarias, certasque ad disciplinam et mores
publicos pertinentes. Nisi potius illas leges alii ma-
gistratibus ad populum ferendas dederint, Plin. hist.
nat. XXXV. Certe homines a censoribus conduceban-
tur, qui anseres in Capitolio bene cibarent, et toris
imaginem saepius cinabri pingerent; anseres vero nutri-
ebantur, quod in Gallorum invasione, Capitolio pre-
ne ab iis capto, clangore vigiles somno excitassent.

Pecularia huic magistratui fuerunt, quod eundem
bis censorum creare non liceret, quia iterata eorum
potestas populo oneri futura videbatur; quam le-
gem tulit C. Marcius Rutilus, A. U. 488 cum ipse
secundum Censorem esset creatus, unde Censorini cog-
nomen meruit. Altero quoque Censorum mortuo, ali-

um ei sufficere non licebat, Liv. V, 31, sed alter etiam
se abdicare debebat: imo mors censoris ominosa erat, quia
sacrosancti habebantur. Tum fecus ac alii magistratus
statim ac creati essent, magistratum inibant, Liv. XXX,
43. Antequam munus suum asspicerentur censores, iura-
bant, se nihil gratiae vel odio duros, sed omnia sin-
cero animo acturos. Exitu censoriae in leges iurabant, et
inde in aeternum descendentes, ibi nomina eorum, quos
aeternos relinquebant, dabant. Denique omnibus vi-
te peractis, alter censorum, cui id sorte obvenerat
Liv. XXXVIII, 36, in Campo Martio plerumque lastrum
cordebat; votis pro salute publica conceptis, fuscove,
et tauro circum concionem primam ductis, sacrum fa-
ciebant, quod suovetaurilia vel solitaurilia dice-
batur, quae ad iudum in praecedentibus iam docuimus.
Dignitas censorum maxima fuit, Liv. IV, 8, et non vi-
quidem sed honore, supra ipsos consules, quorum eti-
am omnia insignia habebant, praeter lictores. Sed cen-
surae vim primus imminuit P. Clodius, Lic. de harusp.
resp. cap. 27, tribunus plebis, lege lata A. U. 690, ne
quis senator nota censoria afficeretur, nisi legitime
accusatus et damnatus esset, verum ea lex A. U. 702
a Metello Scipione est abrogata Dio XXX. Diu in-

terminis hanc censuram Augustus revocavit, semel censoribus ex privatis creatis L. Manucio Planco, P. Aemilio Lepido; et ter ipse magistrum morum nomine praeditus censuram agens; Suet. Aug. cap. 27. sed jam Tullius Caesar praefecturam morum gesserat, Suet. Jul. cap. 16. Vespasianus item imperator cum Tito filio, Plin. VII, 49. A. U. 827 censuram gesserunt, et lustrum condiderunt. Domitianus vero censoris perpetui nomen sibi arrogavit. Subsequentibus vero principibus censura sensim in desuetudinem abiit, nisi quod Decimus Valerianus, qui mox imperator fuit, a prima pueritia, per totam suam vitam censuram gessisse legimus.

Sed jam finiamus hanc dissertationem de censoribus, in qua, ut spero, nihil ^{quaritur} momenti, quod censorum munera attinet, praetereis sum est.

